
Escuts de la ciutat de Barcelona a la catedral

JOAN BASSEGODA I NONELL

En l'any 1992, i especialment a l'inici del 1993, es ressuscità la discussió sobre la forma adient de l'escut de la ciutat de Barcelona, que en els seus quaters presenta la creu de gules sobre plata, en el primer i el quart, i els pals de gules sobre or, en el segon i tercer. En alguns casos els pals són dos i en altres quatre. No es tracta d'iniciar una complicada disquisició heràldica, que ja va ocupar per moltes planes dels diaris, especialment en les cartes al director, on s'expressaven de manera a vegades aferrissada les opinions favorables als dos o als quatre pals. Ara es tracta d'aportar algunes dades referides als escuts de Barcelona que es localitzen en diversos indrets de la seu barcelonina.

De fet, el primer escut de la ciutat, tal com demostrà Frederic Udina i Martorell en el seu estudi de 1978, va ser la creu de la catedral que està dedicada a la Santa Creu. No va ser fins ben adelantat el segle XIII quan es produí un document barceloní amb la creu de la catedral i quatre petits escuts que l'envolten amb dos pals de gules i fons d'or¹.

A les darreries del segle XIV la creu de la catedral és substituïda per la de Sant Jordi, de gules sobre plata, a conseqüència de les relacions de la Corona d'Aragó amb Grècia. Aquest és un punt fosc, car la creu patada de la catedral és de plata sobre fons de gules mentre que la de Sant Jordi és creu sencera de gules sobre fons de plata. Seria doncs una substitució i no una evolució de les formes.

Els escuts de la catedral

En les diferents dependències de la catedral es poden veure innumbrables escuts de la creu catedralícia, tals com els corresponents als bisbes: Ponç de Gualba, de gules amb una muntanya flordellissada d'or; Fra Ferrer d'Abella, quatre pals vibré d'atzur sobre fons de plata; Pere de Planella, d'or, una faixa d'atzur carregada amb un peix d'argent; Francesc Climent Saperà, de gules, una xebro d'or entre dues creus apuntades

¹ F. UDINA MARTORELL. *L'escut de la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1979.

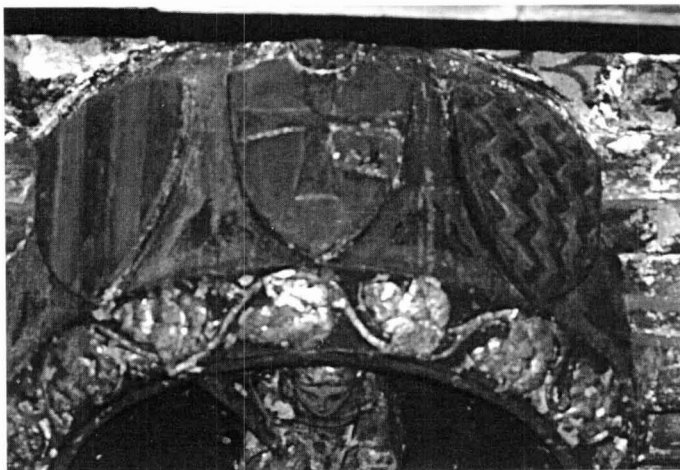

Fig. 1. Clau de volta petita de la cripta. Armes d'Aragó amb dos pals: escut del bisbe Fra Ferrer d'Abella.

d'argent i dessota una pera d'or, i molts d'altres als que s'uneixen els dels canonges i nobles, sense mencionar els corresponents als emperadors, reis i cavallers del capítol de l'Orde del Toisó d'Or, al cadirat del cor².

Amb independència de tota aquesta munió de formes heràldiques es poden comptar esculpits o pintats fins a cinquanta-tres escuts de la ciutat de Barcelona, fet que val la pena descriure.

A la cripta de Santa Maria i Santa Eulàlia hi ha un escut de la ciutat pintat en el tambor de la clau de volta major, i un altre, esculpit i policromat, a la clau de volta petita, immediatament després de la porta. Ambós escuts són situats entre el del rei d'Aragó i comte de Barcelona i el del bisbe Ferrer d'Abella, durant el pontificat del qual es va fer el trasllat definitiu de les restes mortals de Santa Eulàlia al nou seuplcre de marbre. Els escuts en qüestió estan situats al tambor o part lateral de les claus de volta.

A la clau de volta del presbiteri, que representa a Crist entre la Mare de Déu i Sant Joan Evangelista, es poden veure, esculpits i policromats, dos escuts de Barcelona; i també al tambor n'hi ha, juntament amb altres dos del rei.

A la girola i damunt de les capelles absidals hi ha les nou magnífiques vidrieres dels segles XIV i XV. En els finestrals corresponents a Sant Nicolau de Bari i a Sant Esteve, apareixen ni més ni menys que 17 escuts de Barcelona a cada un d'ells, en demostració de la col·laboració del Consell de Cent a les obres de la seu. Aquests escuts envolten les figures dels sants corresponents situats a la llanceta o carrer central. A la girola o deambulatori, entre les capelles absidals i el presbiteri, es poden veure, en les claus de volta enfront de les capelles de Sant Miquel Arcàngel i de Sant Silvestre I, papa, quatre escuts de la ciutat dos a cada clau, un a la part baixa i l'altre al tambor.

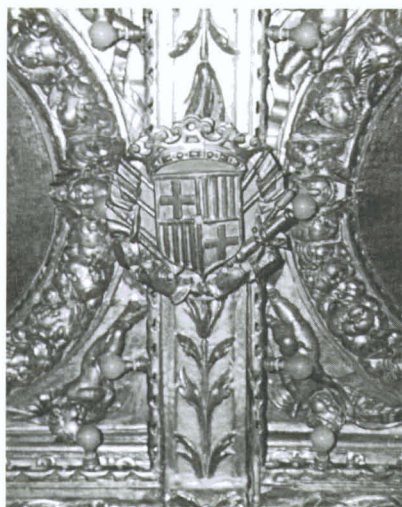

Fig. 2. Volta de la tomba de sant Oleguer a la capella del Sant Crist de Lepant (1690).

Fig. 3. Capella dels màrtirs de la independència del claustre (1911).

Un altre conjunt d'escuts de Barcelona tallats en pedra es troben en un lloc molt poc visitat. Es tracta del campanar del seny de les hores, o sigui, el que és al costat de la porta de Sant Iu. Cal pujar una escala de cargol formada per més de dos-cents graons de vint centímetres d'alçada, que mena a una edificació construïda amb bona pedra de Montjuïc en el segle XVI per compte del Consell de Cent, que tingué cura del rellotge de la Seu des del segle XIV, quan es bastí el campanar. Al bell mig de les finestres gòtiques de la part alta del campanar hi ha un edícul d'estil renaixentista. Presenta tres portes i, a dalt, una bonica balaustrada. En el dintell de la porta central hi figura l'escut reial amb quatre pals en relleu, però sense policromia, i en els extrems inferiors de la motllura que envolta la pedra de la llinda, hi ha dos petits escuts de la ciutat³. A banda i banda de la creu que culmina la llinda hi ha altres dos escuts de Barcelona. A més a més, en el banc corregut del peu de les finestres gòtiques encara hi ha un altre escut de la ciutat en forma de punta de diamant. Aixó vol dir que en aquest elevat punt de la catedral hi ha nou escuts de la ciutat, tots ells de pedra i en relleu.

Tots els escuts fins ara descrits, dos a la cripta, un de pintat i un d'esculpit i policromat, dos al tambor de la clau del presbiteri, trenta-quatre a les vidrieres de Sant Nicolau i Sant Esteve a la girola, aquests sobre vidres emplomats, quatre a les cluas de volta del deambulatori i nou al campanar del seny de les hores, sumen 51 i tots ells presenten dos pals en els quarts segon i tercer de l'escut.

Ara bé, a la capella que fou de Sant Gabriel Arcàngel, dedicada el 1911 als màrtirs de la Independència, al claustre, hi ha un escut esculpit que té quatre pals als quarts segon i tercer, a la volta de la cambra sepulcral de Sant Oleguer. A l'antiga aula capítular i ara capella del Sant Crist de Lepant, hi ha un altre escut de talla de fusta policromada que presenta també quatre bars. Aquest és obra possiblement de 1759.

³ F. ROSENT; C. SOLER. *Catedral de Barcelona*. Barcelona: Parera, 1898.

Vol dir aquest recompte que dels 53 escuts de Barcelona a la catedral, 51 tenen dos pals i dos en tenen quatre. Cosa que no té res d'estrany, car els quatre pals no van ser utilitzats gairebé mai fins al segle XVIII, mentre que en els segles XIX i XX es feren servir indistintament les dues versions.

Finalment, cal constatar que diversos segells de cera o lacre de l'Arxiu Capitular, conservats a les vitrines de l'arxiu antic, al trifori de la part de l'Evangeli, són subjectats als pergamins corresponents amb unes cintes de seda que presenten a tot el llarg dos pals de gules en camp d'or. És convenient destacar que, en aquest cas, la composició cromàtica no es refereix solament a dos dels quaters de l'escut de la ciutat, sinó a l'enssenya del rei d'Aragó i comte de Barcelona, del que es pot deduir que també la bandera pot tenir tant dos com quatre pals o barres.

En els tapajunts de les posts damunt les bigues de fusta del claustre del monestir de Pedralbes hi ha la senyal d'Aragó tan sols amb una franja d'or i un altre de gules. En l'escut de la quarta clau de volta de Santa Maria de la Mar, de 1383, hi ha tres pals en els corresponents quaters; i en una rajola procedent de la tribuna del rei Martí a la catedral, que estigué a la col·lecció d'Apel·les Mestres, hi ha l'escut d'Aragó amb cinc pals⁴.

A partir del segle XVIII, sembla que per privilegi de Felip V⁵ s'autoritza la utilització de les quatre barres en l'escut de la ciutat, i des d'aquell moment, es poden trobar escuts amb dues o quatre barres. Això succeí sota tots els règims de govern que han existit en el país des d'aleshores, i per aquesta raó no es pot afirmar que raons de tipus polític hagin obligat a una o altra forma d'escut. Ultra això hi ha la possibilitat, mantinguda raonablement per Martí de Riquer⁶, que l'escut de Barcelona amb dos pals és un cas d'armes dimidiades, o sigui, que les quatre barres hi figuren, però dimidiades, dues en el primer quarter i altres dues en el tercer, cosa correcta i normal a l'heràldica medieval. I tots contents.

El coneixement dels escuts de Barcelona a la catedral de Barcelona no permet definir la forma única de dit escut, i més aviat permet comprendre que les dues formes són admissibles amb l'observació que, abans del segle XVIII, sempre apareix l'escut amb dos pals. Si més no, el coneixement d'aquest inventari o recompte d'escuts de la catedral s'haurà fet per primera vegada i significa una menuda clàrícia per al coneixement de la història de l'edifici.

J. Bassegoda
Arquitecte de la catedral de Barcelona

RESUMEN

En el decurso de 1992 y en los primeros meses de 1993 reapareció la polémica en torno al escudo de la ciudad de Barcelona, sobre si era correcta la disposición de 2 ba-

⁴ J. AINAUD; J. GUDIOL; F.P. VERRIÉ. *La ciudad de Barcelona*. Madrid: C.S.I.C., 1947, fig.198.

⁵ F. UDINA. op. cit., pàg. 48-49.

⁶ M. DE RIQUER. *Heràldica Catalana*. Barcelona: Quaderns Crema, 1983 (Vol. I), pàg. 307.

rras en el segundo y tercer cuarterones. Se aportan aquí algunos datos sobre los escudos de esta ciudad en la Catedral de Barcelona. Existen en esta Catedral un total de 53 de tales escudos esculpidos o pintados, de los cuales 51 tienen dos barras y sólo 2 cuatro. Antes del siglo XVIII siempre aparece el escudo con dos palos, y con posterioridad a esta referencia, es correcto el uso de las dos formas.

ABSTRACT

During 1992 and the first months of 1993 the controversy arose once again as to the number of bars which should appear in the second and third quarters of Barcelona's coat of arms. Details of the city's coats of arms in Barcelona Cathedral are presented. In the cathedral there are 53 coats of arms, existing either as paintings or sculptures, of which 51 have two bars and only two have four. Prior to the 18th. century the coat of arms always appears with two bars, but after this date both forms are considered correct.